

Abstrakt

Předmětem disertační práce je hodnocení vztahu mezi změnou správních/administrativních hranic a perifernosti prostoru na území Česka v období od poloviny 19. století do současnosti. Nejprve jsou vytýčeny základní cíle a diskutována východiska výzkumu změn administrativních hranic v Česku v procesu polarizace prostoru a diskutovány obecná východiska a přístupy k problematice hranic a regionů, přičemž se kladl důraz na koncept vnitřních periferií a vnitřního pohraničí.

Práce se snaží přispět do diskuse o významu administrativních/správních hranicemi regionů různých měřítek v procesu polarizace prostoru, dále pak identifikovat, analyzovat a zhodnotit oblasti, které měnily svoji správní příslušnost v úrovni mezoregionů (krajů), mikroregionální (okresů) na území Čech a Kraje Vysočina, zhodnotit míru stability hranic správních regionů a stabilitu center těchto regionů a posoudit význam hranic regionů v kontextu problémů rozvoje periferií. Hodnocení změn administrativních hranic a s tím souvisejícího vývoje územní správy a samosprávy klade důraz na období „moderní“ správy po roce 1850 až do současné doby, a to v různých měřítkových úrovních a především v měnících se dobových a společenských kontextech. Pozornost se věnuje přelomovým obdobím osmi správních reforem. Jsou sledovány motivace a průběh změn, východiska a alternativními návrhy správního členění a také výsledná řešení reforem (výběr center, počet jednotek, správní orgány, reprezentace). V další části práce je představena metodika hodnocení správní příslušnosti regionů v prostředí GIS. Její těžiště spočívá ve zpracování historických administrativních hranic Česka v prostředí GIS a následné identifikaci a klasifikaci území, která měnila svoji správní příslušnost k vyšším správním celkům. Věnujeme se změnám v různých časových horizontech, které zachycují hlavní etapy jak vývoje správy, tak i celé země a zohledňují dostupnou datovou základnu (zemské zřízení 1928–1938/1939, krajské členění 1949–1960, krajské členění 1960–2000 a od roku 2000 do současnosti a měřítkově na mikroregionální (okresy) a mezoregionální (kraje) úrovni. Výsledkem je databáze správních hranic, která pokrývá území Čech a části Moravy a umožňuje jejich využití při převodu prostorových dat z historických pramenů, tvorbu rekonstrukčních map hranic a správních celků až do úrovně katastrálních území. S pomocí této databáze a její kartografické vizualizace bylo možné identifikovat území v blízkosti především krajských hranic, která často měnila svoji příslušnost k hierarchicky vyšším centrum, procházela specifickým územněsprávním vývojem a vytvářejí poměrně rozsáhlé oblasti vnitřních periferií – vnitřní pohraničí. Celkem bylo vymezeno 28 zájmových mikroregionů na území Čech a Kraje Vysočina, která splňují tato kritéria. Pro každé území byla vytvořena rekonstrukční mapa a správní schéma změn správních hranic a územní příslušnosti (od roku 1868 do současnosti). Zájmové mikroregiony jsme podrobily několika analýzám s cílem jejich klasifikace. Použity byly metody shlukové analýzy, bodového ohodnocení perifernosti území a také fáze institucionalizace podle Paasiho (1986). V závěrečné části práce jsou hodnoceny efekty hranic správních regionů na bázi „tvrdých“ dat (dopravní dostupnost a obslužnost v okrajových územích) a posouzení formování vztahů a vazeb v oblasti vnitřních periferií ve srovnání s ostatními územími v Česku (spolupráce v rámci místních akčních skupin a spolková aktivita na bázi členství ve Fotbalové asociaci České republiky).

Podářilo se prokázat, že efekty působící v oblasti správních hranicích jsou podobné jako v případě státních hranic. Proto lze na oblasti vnitřních periferií pohlížet jako na vnitřní pohraničí.